

Natalija MOSIJKOVA* (National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine)

Учасники польського повстання 1863–1864 років в засланні на Катеринославщині

Ключові слова: Історія Польщі, Дніпропетровський архів, повстання

Однією з найбільш героїчних і трагічних сторінок історії Польщі періоду, коли більша частина польських і українських земель входила до складу Російської імперії, є Січневе повстання (повстання 1863 – 1864 рр.). В житті його учасників чітко простежуються такі етапи: участь у боротьбі проти російських окупантів; суд, визначення покарання і відбування його; дозвіл переселитися у «внутрішні губернії» (в тому числі до Катеринославської губернії); зняття всіх накладених владою обмежень, можливість повернутися до звичайного життя.

Отже, деякі учасники Січневого повстання у 70 – 80-і роки XIX ст. перебували у засланні під наглядом поліції на території Катеринославської губернії (сучасна назва Катеринослава – Дніпропетровськ). Джерельну базу дослідження складають матеріали Державного архіву Дніпропетровської області (ДАДО). Цей архів був створений у 1922 р. (тоді він називався Катеринославський губернський архів). Організації архіву передувала значна дослідницька робота, її початок пов'язаний з іменами архієпископа Гавриїла та історика А. Скальковського, які ще у XIX ст. почали публікацію комплексу джерел з історії Катеринославщини.

Дніпропетровський архів суттєво постраждав в часи Другої світової війни (до того він був одним із самих великих в Україні) через погано організовану евакуацію. Під час окупації та військових дій загинули фонди канцелярії Катеринославського губернатора, губернського правління, земських установ, канцелярії Азовського козацького війська, міської управи, фонди багатьох освітніх, релігійних, медичних установ, документи промислових підприємств, судових установ тощо.

В часи незалежності України Державний архів Дніпропетровської області поповнився за рахунок архівів Компартії, що їх було передано до Державного архівного фонду, деяких категорій документів колишнього КДБ УРСР, зокрема архівно-слідчих справ репресованих громадян, справ осіб, які були вивезені на примусові роботи до Німеччини та її союзників, наданих Управлінням МВС в Дніпропетровській області справ з відомостями про осіб, що були розкуркулені та вислані за межі області, а також справ, переданих з Управління СБУ у Дніпропетровській області.

В Дніпропетровському архіві зберігаються документи установ, підприємств і організацій, які діяли на території області, а також документи особового походження (спогади, рукописи, листи та ін.), що надійшли від ветеранів громадянської та Великої Вітчизняної війн, відомих вчених, діячів літератури та мистецтва. Станом на 1 січня 2009 р. в Державному архіві Дніпропетровської області зберігаються «6280 фондів на 1697739 одиниць зберігання за 1722–2008 роки, а також 12592 одиниці зберігання науково-технічної інформації за 1932–1987 роки; 52795 фотодокументів за 1890–2008 роки; 439 одиниць зберігання фотодокументів за 1961–1991 роки та 39 одиниць зберігання кінодокументів за 1961–1992 роки».¹

В даній статті було використано матеріали 11 і 20 фондів ДАДО. Фонд 11 містить 1393 одиниці зберігання² документів канцелярії Катеринославського губернатора, яка була створена у 1802 р. Вказана інституція здійснювала керівництво та контроль за політичним і економічним

* franata25@mail.ru

¹ Державний архів Дніпропетровської області.: Путівник (У двох томах). Том 1. – Д.: Герда, 2009, с. 13.

² Державний архів Дніпропетровської області.: Путівник (У двох томах). Том 1. – Д.: Герда, 2009, с. 22.

життям губернії, діяльністю державних закладів та громадських організацій, контролювала поліцейські і судові заклади. Очолював канцелярію губернатор, який мав адміністративну та судову владу. У фонді містяться циркуляри Департаменту поліції про розшук та арешт учасників революційного руху, діяльність різних партій, заходи проти розповсюдження нелегальної літератури, донесення і листування про революційний рух в губернії, слідчі справи учасників боротьби проти самодержавства. Матеріали фонду є відкритими для дослідження.

Фонд 20 містить 178 одиниць зберігання³ документів заснованого у 1802 р. Катеринославського губернського правління, яке було вищою адміністративно-поліцейською установою губернії. Воно наглядало за міським і земським господарством, поліцією, в'язницями, вирішувало питання землеволодіння та землеустрою, а також релігійні та санітарно-медичні питання. Губернське правління було виконавчим органом при губернаторі. Матеріали фонду є відкритими для дослідників.

Після дозволу колишнім повстанцям переїхати до Катеринославської губернії, з місця їх попереднього відбування покарання надходить документ про означений дозвіл, а також «статейный список», де було вказано особисті дані засудженого, причина і міра покарання, а також місце його відбування. Після прибуття колишнього учасника повстання 1863–1864 років на територію нашого краю справи поповнювалися новими документами, які фіксували переміщення «політичних засланих» як по території губернії, так і за її межами, звернення засуджених до генерал-губернатора, дозвіл або відмову генерал-губернатора з того чи іншого питання, надання грошової допомоги та ін.

Не всі справи мають однаковий об'єм (коливання від 2 до кількох десятків аркушів), не весь текст в деяких документах вдалося розшифрувати. Більшість справ зберігається у вигляді мікрофільмів.

Вище було вказано, що під час Другої світової війни фонди 11 і 20 постраждали, в результаті були втрачені документи за 1802 – 1870 роки фонду 11 і за 1802 – 1864 роки фонду 20. На нашу думку, відсутність матеріалів за цей період не впливає суттєво на дослідження життєвого шляху засланих в Катеринославську губернію під нагляд поліції учасників польського повстання 1863 – 1864 років. За царським указом від 16 квітня 1866 р. заслани до Сибіру «на життьє» з позбавленням прав могли переїхати жити у В'ятську, Костромську та Казанську губернії.⁴ За повелінням від 17 травня 1867 р. заслани в адміністративному порядку могли переселитися до Царства Польського, а за указом від 25 травня 1868 р. заслани до Сибіру «на життьє» з позбавленням прав, могли переїхати у віддалені європейські губернії. Уродженцям Царства Польського дозволялося повернутись на Батьківщину, уродженцям Західного краю можна було виїхати до однієї з європейських губерній: Архангельської, Казанської, Костромської, Новгородської, Олонецької, Пензенської, Оренбургської, Тамбовської.⁵ Отже, зазначені документи жодним чином не торкалися нашого краю і поява до 1871 р. на Катеринославщині когось з учасників Січневого повстання могла бути лише виключенням.

Автор дослідив 42 справи щодо засланих колишніх польських повстанців.⁶ В деяких справах згадуються прізвища інших повстанців, засланих до нашого краю, але окремі справи цих осіб знайти не вдалося. Загальна кількість учасників повстання 1863 – 1864 років, які перебували на території Катеринославщині і прізвища яких вдалося встановити, складає 58 осіб.

Аналіз документів, які зберігаються у 11 і 20 фондах ДАДО, допомагає реалізувати мету статті, що полягає у виявленні особливостей становища учасників польського повстання

³ Державний архів Дніпропетровської області.: Путівник (У двох томах). Том 1. – Д.: Герда, 2009, с. 23.

⁴ Высочайшие повеления в отношении участников польского восстания 1863 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kdkv.narod.ru/1864/Referenses/Poveleniya.html>.

⁵ Высочайшие повеления в отношении участников польского восстания 1863 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kdkv.narod.ru/1864/Referenses/Poveleniya.html>.

⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 1, 12, 13, 20, 21, 24, 26, 29, 34, 46, 48, 56-58, 60, 63, 64, 66-68, 73, 74, 76-78, 81, 83-85, 93, 95-98; Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 1-а, 4-9.

1863–1864 років, аналізі їх соціального складу, проблем, з якими вони стикалися, перебуваючи у засланні на Катеринославщині у 70–80-і роки XIX ст.

Січневе повстання, яке почалося у 1863 р. і мало на меті відновлення незалежної польської держави, було придушене російськими військами. Учасників «заколоту» було покарано - деяких відправили на каторгу з позбавленням громадянських прав та конфіскацією майна, частину засуджених вислали на проживання у віддалені губернії Росії, а деякі опинилися в арештантських ротах. Засуджених до каторжних робіт відправляли переважно до Східного Сибіру.

Після низки царських указів кінця 60-их – початку 70-их років XIX ст. більшість засланих учасників повстання 1863–1864 рр. отримала можливість переселитися до «внутрішніх губерній». Однією з таких губерній стала Катеринославська. Для тих, які відбували покарання на «каторжних работах», доленосними стали «высочайшее повеление» від 13 травня 1871 р. та царський указ від 9 січня 1874 р. Повеління передбачало звільнення від нагляду поліції осіб, що вже перебували в засланні 2 роки. Їм дозволялося мешкати всюди, за виключенням столиць та столичних губерній, заборонялось також повернення на Батьківщину – в Західний край або в Царство Польське.⁷ Згідно указу 1874 року засланим, які перебували в Сибіру, дозволялося переселитися у внутрішні губернії, а заслані європейської Росії звільнялися від нагляду.⁸ Більша частина учасників польського повстання, які перебували під наглядом поліції у 70–80-их роках XIX ст. на Катеринославщині, була переміщена сюди з Сибіру згідно саме цьому указу.

Більшість засланих перебувала не в самому Катеринославі, а в тому чи іншому уїзді губернії, а саме Новомосковському, Верхньодніпровському, Павлоградському, Олександрівському, Бахмутському, Слов'яносербському або Маріупольському.⁹ 42 чоловік, які перебували в засланні в Катеринославській губернії, вдалося встановити точне місце перебування лише 31 особи: 8 з них мешкало в Катеринославі, 5 – в Верхньодніпровську, 4 – в Маріуполі, 4 – в Павлограді і по 2 особи в Бахмуті, Новомосковську, Олександрівську, Нікополі та Слов'яносербську. Місто, в якому відбував заслання М. Гржибовський в справі не названо прямо, але немає документу з іншого міста про встановлення нагляду за ним і є документ, датований серпнем 1877 р. про дозвіл означеній особі працювати в Катеринославській контрольній палаті.¹⁰ Це дає підстави стверджувати, що М. Гржибовський відбував заслання (принаймні частину його) в Катеринославі. Переважна більшість колишніх повстанців перебувала під наглядом поліції.

Не всі особи, яким було дозволено переїхати з Сибіру до Катеринославської губернії і на яких було вже заведено справи в канцелярії губернатора, змогли дістатися нашого міста. Деякі з них померли в дорозі. Так, на території Томської губернії 30 грудня 1876 р. помер А. Латишинський,¹¹ на території Єнісейської губернії помер Я. Будушкевич (про це в справі є повідомлення Мінусінського окружного ісправника від 27 грудня 1878 р.).¹² Долю засланого ксьондза Й. Гутовського, справу якого було відкрито і відразу закрито 16 липня 1875 р.,¹³ вдалося дізнатися лише завдяки списку представників католицького духовництва – учасників повстання 1863–1864 років, засланих до Західного Сибіру. Там зазначено, що Й. Гутовському в грудні 1874 р. було дозволено переїхати до Катеринославської губернії, але він не виїхав через хворобу, а 7 липня 1879 р. помер в Тобольську.¹⁴

⁷ Высочайшие повеления в отношении участников польского восстания

1863 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kdkv.narod.ru/1864/Referenses/Poveleniya.html>.

⁸ Высочайшие повеления в отношении участников польского восстания

1863 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kdkv.narod.ru/1864/Referenses/Poveleniya.html>.

⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1.

¹⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 58, арк. 19.

¹¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 68, арк. 3.

¹² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 93, арк. 10.

¹³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 46, арк. 1.

¹⁴ Список представителей католического духовенства, сосланных в

Западную Сибирь – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kdkv.narod.ru/1864/Ssilka-ZapSib-ksndz.htm.

За становою приналежністю більшість засланих на територію нашого краю колишніх польських повстанців була дворянами – 31 особа з 42, що складає 74% . До духівництва належали 7 осіб (17%), але точно відомо, що ксьондзи З. Руссецький та Ф. Стульчинський мали дворянське походження,¹⁵ про решту священників такої інформації немає. В справі Ф. Сележинського в графі «походження» позначено «однодворец».¹⁶ Ймовірно, що засуджених по справі польського повстання ксьондзів, які перебували в Катеринославській губернії, було більше, ніж 7. В справі Ф. Стульчинського є список політичних засланих, переведених під нагляд поліції до Катеринославської губернії, серед них 6 осіб визначені як ксьондзи. Це В. Смочинський, Н. Шукановський, Ямілович, А. Лаппа, О. Шредерс, Помирський.¹⁷ Окремих справ означених ксьондзів в ДАДО автору знайти не вдалося. До «простого звания» (здебільша до міщан) належало лише 4 особи, що складає 9% від загальної кількості засланих до Катеринославської губернії. Слід врахувати, що в справах Фердинанда Стульчинського, Адама Вальковського і Яна Поплавського згадуються прізвища інших засланих за участь у польському повстанні, серед них С. Трембицький, К. Домбровський, З. Рибицький, Ц. Панченко,¹⁸ І. Шумський, Бордвяковський, О. Ольшевський, М. Нейгаузен,¹⁹ а також Й. Анципо-Чикунський і В. Ринчайло.²⁰ Отже, засланих до Катеринославської губернії колишніх польських повстанців було як мінімум 58 осіб.

Лише невелика кількість засланих дворян мала ту чи іншу спеціальність, її вдалося встановити тільки для 5 осіб: Михайло Пулавський, Андрій Ліппоман, Станіслав Олендзький були військовими,²¹ Вікентій Василевський – земським фельдшером,²² Фелеціан Горецький – провізором,²³ а Карл Чернецький навіть засвоїв «ремесло обойщика и драпировщика».²⁴

Вдалося встановити віросповідання 31 особи. Серед них 30 католиків і 1 православний. Ці дані не менш «красномовно» можуть свідчити не тільки про приналежність до певної конфесії, а і про національність означених людей, бо релігійна політика Російської імперії того часу не передбачала перехід із православ'я до католицизму, католиком можна було стати тільки в католицькій родині і залишатись їм всупереч вподобанням державного рівня. Отже, в даному випадку характеристика «католик» з великою долею вірогідності дорівнює характеристиці «поляк». Навіть Римо-Католицька Церква в Російській імперії асоціювалася з польською національною меншиною. Православний Йосип Василевський²⁵ міг бути і поляком, змушеним перейти в православ'я, і особою непольського походження, яка співчувала боротьбі Польщі за незалежність, але в будь-якому випадку ця обставина не впливає на загальну національну і релігійну «картину повстання».

Для 39 осіб із 42 вдалося встановити губернію, в якій мешкав останнім часом або народився той чи інший учасник повстання. Серед засланих до Катеринославської губернії колишніх повстанців 19 до покарання мешкали в губерніях України, а саме: 11 осіб в Київській губернії, 4 – в Подільській губернії і 4 – в Волинській губернії. 8 осіб було родом з Царства Польського, а також з губерній Білорусі, серед них 5 - з Мінської, 2 – з Вітебської, 1 – з Гродненської. Найменша кількість засланих до нашого краю походила з губерній Литви – 3 особи з Вільненської губернії і одна з Ковенської губернії. Місце перебування під час повстання

¹⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 7, арк. 1; спр.4, арк. 1.

¹⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 29, арк. 5.

¹⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 4, арк. 4.

¹⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 4, арк. 4.

¹⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 97, арк. 33, 41.

²⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 74, арк. 5.

²¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 76, арк. 2; спр. 67, арк. 2; спр. 26, арк.

1.

²² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 96, арк. 27.

²³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 60, арк. 8.

²⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 9, арк. 1.

²⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 12, арк. 3.

(можливо, народження) для ксьондза Йосипа Гутовського вдалося встановити завдяки списку католицького духовництва, представники якого перебували в засланні в Західному Сибіру.²⁶

Після прибуття до Катеринославської губернії більша частина колишніх польських повстанців зверталась до губернатора з клопотанням про дозвіл виїхати на Батьківщину або до родичів в Західні губернії та Царство Польське. Частіше мова йшла про тимчасовий виїзд. Зміст деяких справ дозволяє простежити механізм процедури вирішення цього питання. Спочатку засланий писав «прохання» на ім'я Катеринославського генерал-губернатора. Типова причина, яка вказувалася в документі, - побачення з близькими (наприклад, «побачити хвору матір»),²⁷ «батько бажає мене побачити перед смертю»,²⁸ «побачення з дружиною, яка є при смерті і двома родинами синів моїх, з якими не бачився вже 15 років»²⁹ або влаштування родинних справ.³⁰ Після цього з канцелярії відправляли листа до генерал-губернатора губернії, про яку йшлося в «проханні». Лист з рішенням означеного генерал-губернатора надсилали до Катеринославського генерал-губернатора, а той, в свою чергу, доручав поліцейському повідомити засланого про відповідь. Процес листування тривав зазвичай один – два місяці, іноді кілька місяців і навіть більше року. Після цього повідомляли рішення – «перешкод для прибуття не зустрічаю» або «не визнається можливим задовільнити прохання».

Встановити причину позитивної або негативної відповіді автору не вдалося. З'ясовано, що на означену відповідь не впливали рік подання «прохання» та міра покарання колишніх повстанців. Не вдалося також встановити «нев'їзді» для засланих по справі польського повстання губернії або міста. Так, С. Виговському дозволили приїхати до Києва,³¹ а Г. Гейне – ні,³² до Київської губернії – Ф. Горецькому дозволили,³³ а С. Голашевському – ні.³⁴ Йосипу Василевському дозволили відвідати Подільську губернію,³⁵ а Францу Куликовському заборонили в'їзд не тільки до названої губернії,³⁶ а і до Таврійської «ввиду почти ежегодного пребывания Высочайших Особ». ³⁷ В той самий час Василю Шуцькому дозволили перебувати в Таврійській губернії, правда, не постійно, а протягом 6 місяців³⁸ (в травні 1878 р. дозволили виїхати на постійне місце проживання). Аналогічна ситуація спостерігається і з перебуванням у м. Варшава, яку А. Вальковському дозволили відвідати,³⁹ а М. Пулавському – ні.⁴⁰

Певну однаковість влади можна побачити при наданні права виїзду за кордон. В досліджуваних справах не було знайдено жодного заперечення на цей рахунок. Таких справ було знайдено три, підстава для виїзду за кордон – необхідність лікування.⁴¹

Серед засланих до Катеринославської губернії у 70-і рр. XIX ст. колишніх польських повстанців були одружені люди. Так, В. Шуцький, який у 1877 р. був немолодою 78-річною людиною, мав дружину і дорослих синів, що мешкали в Таврійській губернії,⁴² заслання

²⁶ Список представителей католического духовенства, сосланных в

Западную Сибирь – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kdkv.narod.ru/1864/Ssilka-ZapSib-ksndz.htm.

²⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 20, арк. 32.

²⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 84, арк. 9.

²⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 85, арк. 11.

³⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 13, арк. 9.

³¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 13, арк. 12.

³² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 57, арк. 15.

³³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 60, арк. 4.

³⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 98, арк. 16.

³⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 12, арк. 26.

³⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 63, арк. 17.

³⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 63, арк. 15.

³⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 85, арк. 13.

³⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 97, арк. 18.

⁴⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 76, арк. 23.

⁴¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 57, арк. 32; спр. 81, арк. 15; спр. 13, арк. 36.

⁴² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 85, арк. 11.

В. Василевського в м. Нікополь ділила його родина (дружина, маленька дочка, мати та сестра).⁴³ Відомо, що до Сибіру за колишнім підполковником Генерального штабу С. Олендзьким поїхала дружина Олена з дітьми Станіславом і Антоніною.⁴⁴

Серед близько 60 засланих колишніх повстанців відомо лише про єдиний випадок одруження з місцевою дівчиною. Зрозуміло, що могли бути подібні випадки, інформація про які просто не зберіглася. З іншого боку, є певна кількість справ, що зберіглися і зміст яких вдалося розшифрувати. Якщо б факт одруження мав місце, то це обов'язково було би відображено документально, бо засланим до Катеринославської губернії одружитися без дозволу влади (принаймні до 1883 р.) було неможливо. Ян Поплавський (саме той «політичний злочинець», який вирішив одружитися з мешканкою м. Верхнедніпровськ дочкою удови колежського реєстратора Т. Лисяковою) 20 січня 1877 р. подав доповідну записку Верхнедніпровському урядному ісправнику, а той, в свою чергу, рапорт генерал-губернатору. В ході листування виявилось, що інформація про сімейний стан Я. Поплавського, яка надійшла з Іркутської губернії, де він відбував покарання, містить помилку. Підтвердження того, що Я. Поплавський не був одружений із Іркутської губернії відправили лише 13 травня 1877 р.⁴⁵

Без дозволу генерал-губернатора заслани не могли не тільки одружитися або поїхати до родичів в іншу губернію, а і пересуватися в межах Катеринославської губернії, навіть для відвідування костюлу. Так, Андрій Ліппоман, який з 1876 р. перебував у Верхнедніпровську під наглядом поліції за участь у польському повстанні, двічі (у січні 1882 р. і у березні 1883 р.) звертався з проханням про дозвіл відвідати Римо-Католицьку Церкву в місті Катеринославі для здійснення сповіді.⁴⁶ В жодній іншій справі подібні документи не були знайдені. Це може свідчити про те, що деякі заслани не повинні були брати на це дозвіл, бо перебували в містах, де існував діючий костюл, решта ж (якщо виключити осіб, документи яких не зберіглися в повному обсязі) не відчувала такої потреби або не мала на це можливості.

Репресивні заходи самодержавства в другій половині XIX ст. були спрямовані як проти Римо-Католицької Церкви, так і проти римо-католицького духовництва, яке брало активну участь у Січневому повстанні. В Російській імперії закривались католицькі монастирі, заборонялися проповіді польською мовою, їх текст треба було затверджувати у місцевих державних установах, заборонялося виходити з процесіями поза межі храму, майно католиків передавали до казни і т. ін. Як вже зазначалося вище, серед засланих до Катеринослава були ксьондзи. Навіть після кількох «хвиль» послаблення покарання їм не дозволяли священодіяти. І. Пухальський, який прибув з Олонецької губернії, був позбавлений права служити Св. Літургію в костюлі Катеринослава. Навіть намагання звернути увагу на те, що «заборона молитися в костюлі створює для будь-якого священника умови, за яких він буде вимушений ховатися по домівках і заводити стільки костюлів, скільки священників»,⁴⁷ не допомогло вирішити питання. Воно було визнано «не подлежащим удовлетворению».⁴⁸ Ксьондзу Івану Пухальському було дозволено здійснювати богослужіння лише у березні 1879 року в Маріупольській Римо-Католицькій Церкві, але тільки на період посту і у зв'язку з хворобою місцевого священника.⁴⁹ Ймовірно, дозвіл на служіння Св. Літургії І. Пухальський отримав після переведення його до Твері 5 травня 1881 р., де він був призначений вікарієм.⁵⁰

Ксьондз Й. Сржедзинський, який мешкав в Катеринославі з жовтня 1871 року, також не мав права священодіяти або здійснювати духовні треби, а з місця проживання міг відлучатися тільки з дозволу губернського керівництва.⁵¹ У 1875 р. в Катеринославі відбувалася розбудова

⁴³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 96, арк. 21.

⁴⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 26, арк. 3.

⁴⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 74, арк. 17, 19-21, 26.

⁴⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 67, арк. 19, 21.

⁴⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 5.

⁴⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 11.

⁴⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 15.

⁵⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 30.

⁵¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 21, арк. 4.

Римо-Католицького храму і хоч костюл ще не був добудований, він був «приспосований до богослужінь в неділі, святкові та високоурочисті дні».⁵² У зв'язку з цим Рада по спорудженню церкви звернулася до генерал-губернатора з проханням про дозвіл священодіяти в означеному храмі (як то дозволено в Великоросійських та внутрішніх губерніях) Йосипу Сржедзинському, який заслужив доброго ставлення своїм смиреним життям та важкою працею на користь церкви, що будується.⁵³ Означене прохання дає підстави говорити про те, що призначеного священника в костюлі ще не було, бо інакше наведене прохання не мало б сенсу. Документів, які б дозволили або заборонили ксьондзу Й. Сржедзинському священодіяти у Катеринославському костюлі, у справі не знайдено. На нашу думку, дозвіл не був отриманий, бо в повідомленні за 8 серпня 1889 р. говориться про «колишнього римсько-католицького священника Й. Сржедзинського, який знаходиться у край злиденному становищі і який вів себе бездоганно».⁵⁴ Підтвердженням висловленої вище думки є те, що і Івану Пухальському, який перебував в Катеринославі після заслання та звертався до влади у 1877 р. з проханням дозволити йому служити Св. Літургію, було відмовлено.

Є підстави думати, що ксьондзам, які брали участь у повстанні 1863–1864 років, не дозволяли священодіяти (принаймні у 70–80-і роки XIX ст.) і в містах України, де повстання не мало місця (в Західних губерніях до 1883 р. їм взагалі заборонялося мешкати). В той самий час засланим священникам дозволялося служити літургії в костюлах Росії і Курляндії. Про це є згадка в справах І. Пухальського і Й. Сржедзинського.⁵⁵ На користь цієї версії «працює» і той факт, що Іван Пухальський, який не мав права священодіяти в Катеринославі, отримав його у 1881 р. тільки після переведення до Твері. В той самий час Йосип Сржедзинський, ймовірно, такої можливості не мав. Слід зазначити, що були виключення на кшталт тимчасового дозволу служити за певних обставин, про що говорилося вище, але виключення, як відомо, підтверджують правила. З 6 ксьондзів – колишніх учасників повстання, які перебували в Катеринославській губернії, Іван Пухальський і Йосип Сржедзинський отримали найменшу міру покарання – були заслані до розташованих порівняно недалеко від їх Батьківщини Олонецької і Уфимської губерній (міру покарання Фердинанда Стульчинського встановити не вдалося). Й. Гутовський також був засланий, але до Сибіру (Тобольська губернія), там він і помер. Мірою покарання Яна Поміховського, Зефирина Руссецького і Гаспара Войткевича були каторжні роботи (відповідно 5, 6 та 12 років). Отже, якщо І. Пухальський і Й. Сржедзинський не отримали дозволу священодіяти в Катеринославському костюлі, то про подібний дозвіл для інших ксьондзів, які брали участь у польському повстанні, взагалі немає сенсу говорити. Ще одним підтвердженням сформульованої думки є наявність у справах Фердинанда Стульчинського, Гаспара Войткевича та Зефирина Руссецького відомостей про отримання грошової допомоги від казни або заяви на отримання такої допомоги.⁵⁶ На нашу думку, надання такої допомоги від держави колишнім учасникам повстання було можливим лише в тому випадку, якщо вони не мали інших засобів існування, зокрема, роботи.

Досліджені справи дають підстави говорити про небажання влади не тільки дозволити засланим ксьондзам священодіяти в межах Катеринославської губернії (навіть тим з них, які отримали порівняно «слабке» покарання), а і виїжджати за межі Катеринослава.

Із справ І. Пухальського і Й. Сржедзинського відомо, що на інших територіях, принаймні в Росії та Курляндії, заслані за участь у польському повстанні ксьондзи мали можливість служити літургії. Чому це було заборонено в Катеринославській губернії – губернії, якої Січневе повстання не торкнулося? Відповідь на поставлене питання допомагають знайти дослідження щодо польської національної меншини Катеринослава в другій половині XIX – на початку XX ст. В означений період відбувалась активна міграція поляків на територію Катеринославської губернії, пов'язана з пришвидшенням індустріального розвитку нашого

⁵² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 21, арк. 5.

⁵³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 21, арк. 5.

⁵⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 21, арк. 15.

⁵⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 5; спр. 1, арк. 5.

⁵⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 4, арк. 7; спр. 6, арк. 1; спр. 7, арк. 1.

краю. В силу різних обставин польська громада Катеринослава для царської влади була більш «благонадійною», ніж на території Правобережної України. Ймовірно, знаючи про великий вплив ксьондзів на свою паству, урядовці боялись негативного (з їх точки зору) впливу на польську меншину «неблагонадійних» ксьондзів. Ксьондзи, які палко любили свою Батьківщину, могли «розбудити» почуття патріотизму в середовищі «благонадійної» пастви Катеринослава. Цього царська влада боялася і не хотіла допустити. З одного боку, вона вважала можливим задовільнити релігійні почуття католиків, дозволивши побудувати костьол, з іншого – сприяти призначенню «благонадійного» священника, краще взагалі не поляка.

Дослідження означених вище справ дає підстави стверджувати, що активної асиміляції зісланих учасників польського повстання з мешканцями Катеринославської губернії не відбувалося. В Державному архіві Дніпропетровської області автором було знайдено лише одну справу, де є документ про бажання колишнього повстанця одружитися з місцевою дівчиною (справа Я. Поплавського), проте в значній кількості справ міститься прохання виїхати на Батьківщину, хоч тимчасово, для побачення з близькими. Родини деяких учасників повстання перебували з ними в засланні.

Долю всіх засланих, які перебували на території Катеринославської губернії в 70–80-х роках XIX ст., простежити не вдалося. Так, із 42 справ, які були досліджені, 11 закрито з невідомих для автора причин ще до 1883 р.; 8 справ – після Маніфесту 15 травня 1883 р., за яким учасникам повстання 1863 – 1864 років було дозволено вільне проживання на території Російської імперії без будь-яких обмежень.

Не всі заслані, на яких було відкрито справи в канцелярії Катеринославського генерал-губернатора, змогли доїхати із Сибіру на нове місце заслання. Так, в Томській губернії на етапі з Красноярська 30 грудня 1876 року помер А. Латишинський,⁵⁷ в Мінусінському окрузі 27 грудня 1878 р. – Я. Будушкевич,⁵⁸ в Тобольську 7 липня 1879 року Й. Гутовський.⁵⁹ Ксьондз Г. Войткевич приїхав до Катеринославської губернії, але прожив тут менше року і помер 28 березня 1876 р.⁶⁰ 6 березня в Маріупольській земській лікарні помер С. Турський (рік події в документі не визначений). Вважаємо, що це відбулося між липнем 1877 р. і квітнем 1881 р., бо саме так датовані попередній і наступний документи.⁶¹ І вже після згаданого Маніфесту 1883 р. – 26 лютого 1889 р. помер А. Ліппоман.⁶² Ймовірно, він залишився на території Катеринославської губернії, бо в іншому випадку навряд чи в його справі було зафіксовано повідомлення про смерть, доповнене фразою, що 28 лютого Андрій Ліппоман «препровожден на кладбище».⁶³ Подібні відомості відсутні в справах інших учасників польського повстання, подальша доля яких відома.

Царська влада не завжди задовільняла прохання засланих щодо переїзду (навіть тимчасового) на Батьківщину, але деякі з колишніх повстанців такий дозвіл отримали. Більше того, деякі справи після закінчення дозволеного тимчасового перебування на Батьківщині були закриті. Вдалося віднайти 4 подібних справи. Так, Й. Василевський, який був засуджений до каторжних робіт на 10 років, отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії «вследствие расстроенного здоровья» раніше за своїх товаришів по нещастю одного з ним розряду, а саме, у лютому 1872 р.⁶⁴ 22 жовтня 1873 р. Йосипу Василевському на прохання його матері і у зв'язку зі станом здоров'я було дозволено виїхати до Подільської губернії на 6 місяців, але у квітні 1874 року, тобто після закінчення строку перебування, справа була

⁵⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 68, арк. 3.

⁵⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 93, арк. 10.

⁵⁹ Список представителей католического духовенства, сосланных в

Западную Сибирь – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kdkv.narod.ru/1864/Ssilka-ZapSib-ksndz.htm.

⁶⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 6, арк. 2.

⁶¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 83, арк. 30-32.

⁶² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 67, арк. 32.

⁶³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 67, арк. 32.

⁶⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 12, арк. 1, 12.

закрита.⁶⁵ Це дає підстави стверджувати, що Й. Василевський до Катеринославської губернії не повернувся. Подібна схема простежується і в справі К. Паковича, якому було дозволено виїхати після прохання матері до Подільської губернії на 6 місяців у червні 1876 р. Того ж місяця його справа була закрита.⁶⁶ Справа Ф. Сележинського також була закрита після надання дозволу приїхати до Київської губернії на 4 місяці.⁶⁷ Прохання С. Хотковського від 14 серпня 1876 р. про виїзд до Плоцької губернії на 6 місяців «для свідання с престарелым отцом, для устройства дела по наследству недвижимого имени... и для вступления в законный брак»⁶⁸ було залишено «без удовлетворения», про що у лютому 1877 р. йому і було повідомлено.⁶⁹ Через деякий час, в березні 1882 р. до Катеринославського генерал-губернатора надійшло прохання Департаменту Державної поліції про надання відомості щодо політичного засланого «по последнему польскому мятежу». Прохання було обумовлено «ходатайством о С. Хотковском его отца».⁷⁰ Є підстави думати, що відомості і заключення генерал-губернатора були позитивні, бо в цьому місяці справу було закрито. Ймовірно, батькові вдалося добитися переїзда сина до Царства Польського майже за рік до виходу Маніфеста 1883 р., який дозволив більшості учасників польського повстання 1863 – 1864 років мешкати на всій без виключення території Російської імперії.

Виїхали до Царства Польського ще до Маніфеста 1883 р. М. Сломський – у 1874 р.⁷¹ і В. фон Зігерн-Корн – у 1878 р.⁷² Така можливість була обумовлена тим, що, на відміну від більшості колишніх польських повстанців, які перебували в заслання на території Катеринославської губернії, М. Сломський і В. фон Зігерн-Корн були заслані на поселення до Сибіру, а не засуджені до каторжних робіт. Ю. Плохецький, засуджений до 10 років каторжних робіт, отримав дозвіл повернутися до Царства Польського тільки в червні 1883 р.,⁷³ як, власне, і Адам Вальковський, який 24 жовтня 1883 р. отримав свідоцтво, що за Маніфестом 15 травня 1883 р. може виїхати до Варшави.⁷⁴

Одним з засобів скоротити термін заслання був виїзд за кордон. В Дніпропетровському архіві знайдено дві справи, які було закрито з цієї причини. За кордон для лікування у 1878 р. виїхав Г. Гейне,⁷⁵ а у 1879 р. – Ю. Свиницький.⁷⁶ Також за кордон, але набагато пізніше, у 1889 р., виїхав М. Гржибовський.⁷⁷

З території Катеринославської губернії виїхали до інших міст Російської імперії ксьондзи Ф. Стульчинський, який був переміщений до Мітави у 1876 р.⁷⁸ і І. Пухальський, якого митрополит Фіалковський у травні 1881 р. призначив вікарієм до Римо-Католицької Церкви в Твері.⁷⁹ А колишній учасник польського повстання Е. Івановський виїхав за межі Катеринославської губернії і у 1887 р. вірогідніше за все перебував у Санкт-Петербурзі, бо саме із столиці Російської імперії в канцелярію Катеринославського губернатора у травні 1887 р. надійшов лист з метою встановити особу, яка мешкає в Санкт-Петербурзі і має свідоцтво на ім'я Едмунда Івановського.⁸⁰ Виїхав за межі нашого краю у 1878 р., але не на Батьківщину, а до

⁶⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 12, арк. 1.

⁶⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 20, арк. 28.

⁶⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 29, арк. 26.

⁶⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 84, арк. 14.

⁶⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 84, арк. 22.

⁷⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 84, арк. 26.

⁷¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 1-а, арк. 16.

⁷² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 34, арк. 39.

⁷³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 77, арк. 17.

⁷⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 97, арк. 28.

⁷⁵ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 57, арк. 32.

⁷⁶ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 81, арк. 15.

⁷⁷ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 58, арк. 36.

⁷⁸ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1, спр. 4, арк. 10.

⁷⁹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 78, арк. 30.

⁸⁰ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 1, арк. 48.

сина, який мешкав в Таврійській губернії, Василь Шуцький. Його рішення і дозвіл влади були обумовлені поважним віком (майже 80 років) колишнього повстанця.⁸¹

Отже, із 17 засланих до Катеринославської губернії колишніх польських повстанців, подальшу долю яких за межами нашого краю можна простежити, спираючись на документи в їх справах, 15 чоловік точно виїхали в інші місцевості: в Західні губернії та Царство Польське – 9 осіб, за кордон – 3 особи. Не на Батьківщину їхали або до родичів, як В. Шуцький, або за призначенням, як ксьондз І. Пухальський. Які обставини «привели» колишнього учасника повстання 1863–1864 років Е. Івановського до Санкт-Петербургу, встановити не вдалося.

Після виходу Маніфеста 1883 р. в Катеринославі залишився Йосип Сржедзинський (принаймні до серпня 1889 р., коли його справа була закрита). Можливо, пов'язав свою подальшу долю з нашим краєм і Ф. Горецький, якому вдалося в засланні на Катеринославщині якоюсь мірою реалізувати себе в роботі. Так, Ф. Горецькому, що за фахом був привізором, влада дозволила у 1876 р. керувати аптекою, яку колишній учасник польського повстання взяв в аренду в м. Бахмут.⁸² Майже через рік, у 1877 р. його справу було закрито. Цей факт є досить дивним, бо Ф. Горецький був засуджений за «участие в мятежных шайках, поднятие оружия против правительства»,⁸³ відбував покарання в Іркутській губернії, отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії тільки після царського указу 9 січня 1874 р. Це все дає підстави говорити про засудження до каторжних робіт, а не просто про заслання до Сибіру (чіткої інформації про міру покарання в справі немає). Отже, справу цієї людини повинні були закрити тільки після Маніфесту 1883 року. Закриття справи у 1877 р. говорить про те, що або автор неправильно «прорахував» міру покарання, або справу було закрито не за «стандартом», можливо, через те, що «колишній політичний засланий... управляючий аптекою заслуговує на повагу».⁸⁴ І це є останній документ в справі Ф. Горецького. Можливо, означені обставини «надихали» колишнього учасника Січневого повстання залишитися на Катеринославщині, але точно це встановити не вдалося.

Таким чином, дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. В 70 – 80-і роки XIX ст. частина колишніх учасників польського повстання перебувала у засланні на території Катеринославської губернії. Знайдені в Державному архіві Дніпропетровської області документи дозволяють певним чином дослідити «катеринославський» період життя засланих під нагляд поліції повстанців. Їх більша частина була переміщена на територію нашого краю після царського указу 9 січня 1874 р.
2. За становою приналежністю більшість засланих до Катеринославської губернії повстанців належала до дворян – 74%, до духівництва – 17%, до «простого звання» – 9%. Лише невелика кількість засланих дворян мала ту чи іншу спеціальність, серед них військовий, фельдшер, привізор.
3. Більшість засланих на територію нашого краю до покарання мешкала на українських землях, частина в Царстві Польському, Білорусі та Литві. Майже всі вони були католиками (вдалося встановити приналежність до православ'я лише однієї особи).
4. Після прибуття до Катеринославської губернії більша частина колишніх польських повстанців намагалася виїхати на Батьківщину, здебільша мова йшла про тимчасовий виїзд. Процес отримання дозволу тривав кілька місяців і не завжди закінчувався позитивною відповіддю. Натомість були випадки, коли тимчасова відпустка закінчувалась неповерненням особи до Катеринославської губернії. Позитивну відповідь влади отримали всі без виключення (принаймні в тих справах, де вдалося їх знайти) прохання засланих щодо виїзду за кордон на лікування. Очевидно, влада не вважала для себе загрозовим перебування учасників повстання 1863 – 1864 років поза межами Російської імперії.
5. Серед осіб, які відбували покарання за участь у Січневому повстанні

⁸¹ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 85, арк. 11, 27.

⁸² Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 60, арк. 7.

⁸³ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 60, арк. 2.

⁸⁴ Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1, спр. 60, арк. 8.

на території нашого краю були одружені люди, родини частини з них перебували також в засланнях. Одруження з місцевими дівчатами були рідким явищем (в нашій губернії збереглася інформація лише про один такий випадок).

6. Ксьондзам, які брали участь у польському повстанні, не дозволяли священодіяти (принаймні у 70 -80-і роки XIX ст.) в Катеринославській губернії. В той самий час засланим священникам дозволялося служити літургії в костьолах Росії і Курляндії. Царська влада боялася впливу патріотично налаштованих ксьондзів на «благодійну» паству Катеринослава.

7. Активної асиміляції засланих учасників польського повстання з мешканцями Катеринославської губернії не відбувалося. Після дозволу вільного проживання на території Російської імперії без будь-яких обмежень, значна частина колишніх польських повстанців виїхала за межі нашого краю, здебільша в Західні губернії та Царство Польське.

Список учасників польського повстання 1863 – 1864 років, які відбували заслання на Катеринославщині.

1. Анципо-Чикунський Йосифат – був засланий до Катеринославської губернії, прибув до Катеринослава у липні 1876 р. (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 74).
2. Бордяковський – відбував заслання в Катеринославській губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 97).
3. Будушкевич Ян – міщанин, за участь у повстанні засуджений до каторжних робіт на 12 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. дозволено переїхати до Катеринославської губернії. Помер у 1878 р. в Мінусінську під час переїзду до Катеринославської губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 93).
4. Вальковський Адам Якович – міщанин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. дозволено переїхати до Катеринославської губернії, заслання відбував в м. Маріуполь. Після Маніфеста 1883 р. виїхав до Царства Польського (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 97).
5. Василевський Вікентій Миколайович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 12 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл на переїзд до Катеринославської губернії, заслання відбував в м. Нікополь, працював земським фельдшером. Після Маніфеста 1883 р. отримав свідоцтво про дозвіл мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 96).
6. Василевський Йосип – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії і у 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії через слабе здоров'я. Відбував заслання в м. Олександрівськ. У жовтні 1873 р. було дозволено виїхати до Подільської губернії на 6 місяців і до Катеринославської губернії вже не повернувся (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 12).
7. Васьковський Максиміліан – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. дозволено переїхати до Катеринославської губернії, заслання відбував в м. Маріуполь. Після Маніфесту 1883 р. отримав дозвіл мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 83).
8. Вержбицький Аверкій – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 8 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 95).
9. Виговський Степан Іванович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. У 1872 р. дозволено переїхати до

- Катеринославської губернії, заслання відбував в м. Нікополь. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 13).
10. Вільбік Степан – дворянин, відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл на переїзд до Катеринославської губернії, відбував заслання в Катеринославі (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 56).
 11. Войткевич Гаспар – ксьондз, засуджений до каторжних робіт на 12 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. було дозволено переїхати до Катеринославської губернії, де і помер у березні 1876 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр.6).
 12. Гейне Герман – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 4 роки. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл на переїзд до Катеринославської губернії. У 1878 р. дозволено виїхати за кордон на лікування, після чого справу було закрито (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 57).
 13. Голашевський Станіслав – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 4 роки. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. було дозволено переїхати до Катеринославської губернії, відбував заслання в Катеринославі. Після Маніфесту 1883 р. отримав свідоцтво про дозвіл мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 98).
 14. Горецький Фелеціан – дворянин, відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл на переїзд до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Бахмут, де йому дозволили управляти аптекою, яку він взяв в оренду (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр.60).
 15. Гржибовський Михайло – дворянин, був засланий на поселення до Іркутської губернії. У 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії і виїхав до неї у 1876 р. Відбував заслання (ймовірно) у Катеринославі. Після Маніфесту 1883 р. було дозволено мешкати на всій території Російської імперії, а у 1889 р. – виїхати за кордон (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 58).
 16. Гутовський Йосип – ксьондз, був засланий на поселення до Тобольської губернії. У 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії, але не зміг виїхати через хворобу. У 1879 році помер в Тобольську (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 46).
 17. Домбровський Карл – був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Іркутської губернії у червні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
 18. Зігерн-Корн Владислав Іванович – дворянин, був засланий на поселення до Єнісейської губернії. У 1871 р. отримав пропозицію про переміщення до Катеринославської губернії. Відбував заслання в м. Олександрівськ. У 1878 р. переїхав до Царства Польського (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 34).
 19. Івановський Едмунд Олександрович – дворянин, був засланий на поселення до Іркутської губернії. У 1870 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання в Катеринославі. Після Маніфесту 1883 р. отримав свідоцтво про можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 1).
 20. Косцюшко Антон Йосипович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр.64).
 21. Кубашевський Сигізмунд – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 66).

22. Куликовський Франц – дворянин, засуджений до каторжних робіт. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання в Новомосковську. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 63).
23. Лаппа Августин – ксьондз, був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Іркутської губернії у липні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр.4).
24. Латишинський Антон – «простого звання», засуджений до каторжних робіт на 12 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Помер у 1876 р. під час переїзду до Катеринослава (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 68).
25. Ліппоман Андрій – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Верхнєдніпровськ. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії. Помер у лютому 1889 р. (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 67).
26. Маржицький Юліан – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 15 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. У 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Катеринослав. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 24).
27. Нейгаузен Мир – відбував заслання в Катеринославській губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 97).
28. Новицький Франц Касперович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Катеринослав (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 5).
29. Олендзький Станіслав Станіславович – дворянин, підполковник Генерального штабу, засуджений до каторжних робіт на 15 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. У 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у Павлограді (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 26).
30. Ольшевський Йосип – відбував заслання в Катеринославській губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 97).
31. Пакович Кристин Якимович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 4 роки. Відбував покарання в Іркутській губернії. У 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання в м. Верхнєдніпровськ. У 1876 р. було дозволено виїхати до Подільської губернії на 6 місяців, після цього до Катеринославської губернії не повернувся (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20).
32. Панченко Цезар – був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Іркутської губернії у липні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
33. Петкевич Вацлав Казимірович – дворянин, відбував заслання у м. Павлоград (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 73).
34. Плохецький Юзеф – міщанин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Павлоград. Після Маніфесту 1883 р. отримав можливість виїхати до Царства Польського (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 77).
35. Помирський – ксьондз, був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Іркутської губернії у липні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр.4).
36. Поміховський Ян – ксьондз, засуджений до каторжних робіт на 5 років. Відбував покарання в Іркутській губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 48).

37. Поплавський Ян – дворянин, відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у Верхньодніпровську. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 74).
38. Пулавський Михайло Кліментійович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Бахмут. Після Маніфесту 1883 р. мав можливість мешкати на всій території Російської імперії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 76).
39. Пухальський Іван – ксьондз, відбував заслання у Катеринославі з 1876 року. У 1881 р. призначений вікарним до костьолу в м. Тверь (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 78).
40. Рибицький Зенон – був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Іркутської губернії у червні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
41. Ринчайло Віктор – відбував заслання у Катеринославській губернії з липня 1876 р. (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 74).
42. Руссецький Зефирин – ксьондз, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання у Тобольській губернії. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 7).
43. Свинцицький Юліан – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 12 років. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Новгородської губернії, а у 1876 р. через хворобу – у Катеринославську. Відбував заслання у м. Новомосковськ. У 1879 р. прохання про дозвіл виїхати за кордон (до Австрійської імперії та Південної Франції) на лікування було задоволено (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 81).
44. Сележинський Франц – однодворець, засуджений до арештантської роти, а потім до заслання. Відбував покарання в Тобольській губернії. У 1872 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Верхньодніпровськ. У 1874 р. було дозволено виїхати до Київської губернії на 4 місяці, після цього до Катеринославської губернії не повернувся (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 29).
45. Сломський Михайло Фомович – дворянин, засланий на поселення до Єнісейської губернії. У 1873 р. прибув до Катеринославської губернії, заслання відбував у Слов'яносербську. У 1874 р. був звільнений від нагляду поліції і виїхав до Варшави (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 1-а).
46. Смочинський Вікентій – ксьондз, був засланий до Катеринославської губернії, прибув з Костромської губернії у липні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
47. Сржедзинський Йосип Іванович – ксьондз, був засланий в адміністративному порядку до Уфимської губернії, з 1871 р. мешкав в Катеринославі (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 21).
48. Стульчинський Фердинанд Осипович – ксьондз, відбував покарання в Іркутській губернії. У 1873 р. приїхав до Катеринослава. Відбував заслання в Слов'яносербську. У 1876 р. переміщений до Мітави (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
49. Тележинський Микола – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 10 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії, у липні 1874 р. приїхав до Катеринослава (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 8).
50. Трембицький Станіслав – був засланий до Катеринославської губернії, приїхав з Іркутської губернії у червні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
51. Турський Степан Адальбертович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшого повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії.

- Відбував заслання у Маріуполі. Помер у Маріуполі між 1878 і 1881 роками (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 83).
52. Хотковський Степан Станіславович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 12 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання в м. Верхнедніпровськ. Ймовірно, у 1882 р. було дозволено повернутися до Царства Польського (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 84).
 53. Чернецький Карл – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 4 роки. Відбував покарання в Іркутській губернії. Відбував заслання в м. Павлоград Катеринославської губернії (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 9).
 54. Шредерс Онуфрій – ксьондз, був засланий до Катеринославської губернії, приїхав з Іркутської губернії у липні 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
 55. Шукановський Норберт – ксьондз, був засланий до Катеринославської губернії, приїхав з Олонецької губернії у 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).
 56. Шумський Ієронім – відбував заслання у Катеринославській губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 97).
 57. Шуцький Василь Францович – дворянин, засуджений до каторжних робіт на 6 років. Відбував покарання в Іркутській губернії. Після «Высочайшего повеления» 9 січня 1874 р. отримав дозвіл переїхати до Катеринославської губернії. Відбував заслання у м. Маріуполь. У 1878 році виїхав до Таврійської губернії (Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 85).
 58. Ямілович – ксьондз, відбував заслання в Катеринославській губернії з липня 1875 р. (Ф. 20. – Оп. 1. – Спр. 4).

Джерела та література.

Державний архів Дніпропетровської області.: Путівник (У двох томах). Том 1. – Д.: Герда, 2009. – 485 с.
Высочайшие повеления в отношении участников польского восстания 1863 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kdkv.narod.ru/1864/Referenses/Poveleniya.html>.
Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. – Оп. 1.
Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 20. – Оп. 1.
Список представителей католического духовенства, сосланных в Западную Сибирь – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kdkv.narod.ru/1864/Ssilka-ZapSib-ksndz.htm.

Summary:

Members of the Polish uprising of 1863 - 1864 years in exile Ekaterinoslav

One of the most heroic and tragic history of Poland, the period when most of the Polish and Ukrainian lands belonged to the Russian empire is January Uprising (1863 - 1864 years). Consequently, some participants in the January Uprising 70 - 80 years of the nineteenth century. were in exile under police surveillance in the territory Ekaterinoslav province (modern name Ekaterinoslav - Dnipropetrovsk).

Keywords: History of Poland, Dnipropetrovsk archive, insurrection